

Studie

MOBILITY STUDENTŮ V RÁMCI PROGRAMU SOCRATES/ERASMUS (Analytická studie)

Libor Nováček

Úvod

Zaměření analytické studie monitoruje aktivity programu SOCRATES/Erasmus v kontextu využití výsledků a zejména jeho přínos pro vzdělávání v České republice. Evropské Komisi (dále EC) EU pravidelně sleduje tento již se opakující program ve spolupráci se členskými státy. Hodnocení celého programu staví na dopadu, efektivitě a závažnosti programu jako celku. Nejpodstatnějším a nejvíce informativním zdrojem bylo vyhodnocení kontrolních a hodnotících ukazatelů na vybraných 17 vysokých školách v České republice formou dotazníkového šetření, monitorovacích návštěv a také konzultací se zástupci vysokých škol. Přednost byla dávana úplné a dokonalé dokumentaci určitého počtu škol v širokém spektru na bázi porovnání reprezentativního vzorku. Toto flexibilní řešení dovolilo sledování jak přímo ve vztahu k reálným potřebám, tak k uvádění zjištěných skutečností a závěrů do praxe.

Na základě sociologického výzkumu (uskutečněného dotazníkovou formou na vzorku 362 dotázaných) vysokoškolských studentů byla připravena podrobnější analýza odpovědí respondentů týkající se celkových podmínek studia, výuky a otázek s výukou souvisejících. Výsledky jsou zpracovány v tabulkách s komentáři a získané údaje shrnuty v závěrech.

Hodnocení mezinárodních aktivit, studentských mobilit a administrativních mechanizmů českých vysokých škol

K hodnocení mezinárodních aktivit, studentských mobilit a administrativních mechanismů bylo vybráno 17 českých vysokých škol (VŠ) v širokém spektru

oborů. Nebyly hodnoceny soukromé vysoké školy, jejich aktivita na poli mezinárodních styků a výměn studentů je velmi malá. V korelaci jednotlivých aktivit byla sumarizována nejen hodnocení výsledků zahraničních aktivit, ale byly shrnuty též zkušenosti z práce zahraničních oddělení a zkušenosti Národní agentury (NA) SOCRATES a jejich dotazníkových šetření.

Sumarizace počtu veškerých aktivit programu SOCRATES/Erasmus je uvedena v tabulkách na závěr této analytické studie. Z výzkumu je patrné, že nejčastějšími aktivitami jsou mobility studentů a pedagogů, v malé míře však zejména společné projekty. Mechanizmy hodnocení společných projektů jsou převážně na fakultní úrovni.

Závěrečné zprávy jsou povinností každého studenta, který musí tuto zprávu odevzdat po návratu ze studijního pobytu. Kontrakt mezi NA a VŠ stanoví minimální okruh povinných otázek. Zprávy jsou převážně k dispozici u koordinátorů VŠ (od roku 2002/2003 má většina škol zprávy přístupné na webové stránce VŠ). NA dostává část zpráv v rámci kontroly cca 5 % vyjíždějících studentů, ty jsou k dispozici v NA.

Většina škol plánuje zvyšovat počty vyjíždějících studentů. Některé z těchto škol však počítají jen s mírným nárůstem. Školy, které zvyšování nepředpokládají, se chtějí spíše zaměřovat na zkvalitnění výměn. Důvodem, který některé školy uvádějí, je nedostatek kvalitních administrativních pracovníků. Bilaterální smlouvy obvykle uzavírají jednotlivé fakulty. Procento skutečně „aktivních“ bilaterálních dohod se u většiny škol pohybuje v rozmezí 90–100 %. Některé vysoké školy uvádějí, že jsou tyto smlouvy též uzavírány na úrovni kateder či rektorátu. Tento trend je zdůrazňován také na zahraničních vysokých školách. Většina

škol udává, že jsou partnerské zahraniční školy vybirány na základě osobních kontaktů pedagogických pracovníků. Dalším důvodem je předchozí spolupráce a již existující kontakty.

Zhruba dvě třetiny vysokých škol shledává značné rozdíly v míře spolupráce jednotlivých fakult. Většina vysokých škol usiluje o dosažení oborové a geografické rovnováhy. Důraz je kladen zejména na rovnováhu oborovou. Plnění plánovaného počtu mobilit se u jednotlivých vysokých škol značně liší, průměrně se pohybuje okolo 80 %. Ještě větší rozdíly existují v porovnání s rokem 2000/2001. Přibližně polovina škol dosáhla lepšího plnění a polovina horšího. Jako důvody pro neplnění závazků bylo udáváno nedodržení závazků partnerských škol, špatné plánování a příprava výjezdů aj.

Značný počet vysokých škol uvádí, že je zájem studentů o studium v rámci programu SOCRATES/Erasmus velký a celkově roste, a to zejména o anglicky mluvící země. Většina škol udává vysoké procento uchazečů, kteří mohli být finančně podpořeni. Obvykle však počítají již jen se studenty, kteří úspěšně prošli výběrovým řízením.

K prezentaci programu SOCRATES/Erasmus vysoké školy využívají webových stránek, informačních schůzek, vývěsek, individuálních konzultací, letáčků a dalších propagačních materiálů. Besed a informačních schůzek se často účastní i studenti, kteří se vrátili ze zahraničního pobytu.

Výběrová řízení jsou obvykle prováděna na základě konkurzu, v němž musí studenti prokázat jazykovou vybavenost, dobré studijní výsledky a motivaci. Výběr je převážně prováděn na úrovni fakult, někdy též na úrovni kateder. Diferenciaci grantů provádějí vysoké školy podle finanční náročnosti hostitelské země. Nejčastěji jsou studentům granty převáděny na účet. Některé školy využívají též EURO šeků či hotovost. Finanční dohody obvykle podepisují koordinátoři programu, někdy též prorektor, děkani či další pracovníci.

Nejčastěji udávaným problémem je pozdní převod prostředků, který školy musí řešit zálohou z vlastních financí. Většina vysokých škol si též stěžuje na rozdílné účtovací období (akademický a kalendářní rok), nutnost vedení dvou různých účtů v odlišných měnách, fi-

nanční ztráty při převodu CZK na EURO a přidělování dotací Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) po měsíci. Některé školy si stěžují na pozdní obdržení grantů, nárůst objemu administrativní práce v důsledku zvyšování počtu studentů a nekompatibilitu programů. Nejčastěji vysoké školy žádají změnu způsobu financování (jednotná období, měny, výkazy) a zejména zajištění včasného převodu prostředků.

Co se týká jazykové přípravy pro vyjíždějící studenty, školy většinou kurzy nepořádají, studenti se mohou účastnit jazykových kurzů v rámci normální výuky. Většina škol spoléhá na individuální přípravu studentů a zajištění přípravných kurzů partnerskými institucemi. Ve vztahu k ECTS některé vysoké školy uvádějí, že uznávání studia není problematické. Většina škol má však někdy s uznáváním ECTS problémy.

Téměř třetina vysokých škol uvedla, že žádné monitorující návštěvy neuskutečnily. Ostatní vysoké školy uskutečnily 1 až 12 návštěv. Návštěvy obvykle sloužily k navázání a prohloubení kontaktů, získání zkušeností s organizací pobytů, propagaci vysoké školy, zhodnocení škol a monitoringu výsledků studentů.

Vysoké školy převážně udávají, že je zájem zahraničních studentů o studium na jejich vysoké škole nízký. V této oblasti shledávají největší problémy v limitované nabídce studia v cizích jazycích. Mnoho škol se z tohoto důvodu snaží nabídku rozšiřovat. Některé vysoké školy usilují o prezentaci na webových stránkách, vydávají brožury, informační balíčky a další materiály.

V České republice je program otevřený všem vysokoškolským institucím, které mají akreditaci MŠMT, a vybraným vyšším odborným školám. Do programu SOCRATES/Erasmus jsou v současnosti zapojeny všechny veřejné vysoké školy (24), některé soukromé vysoké školy (5), 1 státní vysoká škola a vyšší odborné školy (9 z 10 škol, kterým byl vstup do programu umožněn na národní úrovni). V roce 2002 byl zaznamenán velký nárůst v počtu institucí, kterým byl schválen Erasmus University Charter¹⁾ (celkem 39 institucí – viz tabulka č. 3). Nárůst byl způsoben pře-

¹⁾ V roce 2002 byl systém Institucionálních kontraktů nahrazen udělováním tzv. Erasmus University Charter, tj. listiny, jejíž udělení opravňuje školu k účasti v programu SOCRATES/Erasmus.

STUDIE

devším novým zapojením VOŠ²⁾ a některých dalších soukromých a státních VŠ.

V programu jsou v současnosti zastoupeny instituce ze všech krajů ČR, nejvíce z Prahy, kde je největší koncentrace vysokých škol v ČR, dále potom z kraje Jihomoravského a Moravskoslezského.

Statistická data

V rámci programu SOCRATES/Erasmus převládá realizace decentralizovaných aktivit programu, tedy mobilit studentů a učitelů. Mobilita studentů představuje největší a nejvíce finančně podporovanou aktivitu programu. V letech 1998/1999 – 2001/2002

Tabulka č. 1:

Počet IC/EUC v jednotlivých letech						
Předkládání žádostí	Akadem. rok	Počet IC/EUC	Veřejné VŠ	Státní VŠ	Soukr. VŠ	VOŠ
Listopad 1997	1998/1999	22	22	0	0	0
Listopad 1998	1999/2000	23	23	0	0	0
Listopad 1999	2000/2001	24	23	0	1	0
Listopad 2000	2001/2002	26	23	0	3	0
Listopad 2001	2002/2003	27	24	0	3	0
Listopad 2002	2003/2004	39	24	1	5	9

Tabulka č. 2:

Zastoupení institucí dle krajů v roce 2003/04					
Kraje	Veřejné VŠ	Státní VŠ	Soukromé VŠ	VOŠ	Celkem
Hlavní město Praha	8	1	3	2	14
Jihočeský kraj	1			1	2
Jihomoravský kraj	5				5
Karlovarský kraj			1		1
Kraj Vysočina				1	1
Královéhradecký kraj	1				1
Liberecký kraj	1				1
Moravskoslezský kraj	3		1		4
Olomoucký kraj	1			1	2
Pardubický kraj	1			1	2
Plzeňský kraj	1				1
Středočeský kraj				1	1
Ústecký kraj	1				1
Zlínský kraj	1			2	3
Celkem	24	1	5	9	39

²⁾ Program SOCRATES/Erasmus je v současné době zpřístupněn 10 vyšším odborným školám. Školy byly vybrány ve spolupráci s MŠMT a Sdružením vyšších odborných škol a jejich účast je schválena Řídicím výborem programu SOCRATES.

se studijních stáží v rámci programu SOCRATES/Erasmus zúčastnilo celkem 6662 českých studentů. Počet vyjíždějících studentů se každoročně zvyšuje, v akademickém roce 2003/2004 vyjede na studijní

Tabulka č. 3:

Seznam institucí, kterým byl schválen Erasmus University Charter		
Typ instituce	Název	Platnost EUC
veřejná VŠ	Akademie múzických umění v Praze	2003/04 - 2006/07
veřejná VŠ	Akademie výtvarných umění v Praze	2003/04 - 2006/07
veřejná VŠ	České vysoké učení technické v Praze	2003/04 - 2006/07
veřejná VŠ	Česká zemědělská univerzita v Praze	2003/04 - 2006/07
veřejná VŠ	Janáčkova akademie múzických umění v Brně	2003/04 - 2006/07
veřejná VŠ	Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích	2003/04 - 2006/07
veřejná VŠ	Masarykova univerzita v Brně	2003/04 - 2006/07
veřejná VŠ	Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně	2003/04 - 2006/07
veřejná VŠ	Ostravská univerzita v Ostravě	2003/04 - 2006/07
veřejná VŠ	Slezská univerzita v Opavě	2003/04 - 2006/07
veřejná VŠ	Technická univerzita v Liberci	2003/04 - 2006/07
veřejná VŠ	Univerzita Hradec Králové	2003/04 - 2006/07
veřejná VŠ	Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem	2003/04 - 2006/07
veřejná VŠ	Univerzita Karlova v Praze	2003/04 - 2006/07
veřejná VŠ	Univerzita Palackého v Olomouci	2003/04 - 2006/07
veřejná VŠ	Univerzita Pardubice	2003/04 - 2006/07
veřejná VŠ	Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně	2003/04 - 2006/07
veřejná VŠ	Veterinární a farmaceutická univerzita Brno	2003/04 - 2006/07
veřejná VŠ	Vysoká škola báňská-Technická univerzita Ostrava	2003/04 - 2006/07
veřejná VŠ	Vysoká škola ekonomická v Praze	2003/04 - 2006/07
veřejná VŠ	Vysoká škola chemicko-technologická v Praze	2003/04 - 2006/07
veřejná VŠ	Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze	2003/04 - 2006/07
veřejná VŠ	Vysoké učení technické v Brně	2003/04 - 2006/07
veřejná VŠ	Západočeská univerzita v Plzni	2003/04 - 2006/07
státní VŠ	Policejní akademie České republiky	2003/04 - 2006/07
soukromá VŠ	Anglo-americká vysoká škola, o.p.s.	2003/04 - 2006/07
soukromá VŠ	Vysoká škola hotelová v Praze 8, s.r.o.	2003/04 - 2006/07
soukromá VŠ	Vysoká škola Karlovy Vary, o.p.s.	2003/04
soukromá VŠ	Vysoká škola obchodní v Praze, o.p.s.	2003/04 - 2006/07
soukromá VŠ	Vysoká škola podnikání, a.s.	2003/04 - 2006/07
vyšší odborná škola	Vyšší odborná škola, SPŠ a OA Čáslav	2003/04 - 2006/07
vyšší odborná škola	CARITAS - vyšší odborná škola sociální	2003/04 - 2006/07
vyšší odborná škola	OA a SOŠ a vyšší odborná škola	2003/04 - 2006/07
vyšší odborná škola	Vyšší zdravotnická škola	2003/04 - 2006/07
vyšší odborná škola	Vyšší odborná škola informačních služeb	2003/04 - 2006/07
vyšší odborná škola	SPŠE a VOŠ Pardubice	2003/04
vyšší odborná škola	Vyšší odborná škola České Budějovice	2003/04 - 2006/07
vyšší odborná škola	Vyšší odborná škola Jihlava	2003/04 - 2006/07
vyšší odborná škola	OA T. Bati a vyšší odborná škola ekonomická	2003/04 - 2006/07

STUDIE

pobyt z České republiky již desetitisící student. Od počátku realizace programu v ČR (od akademického roku 1998/1999) vykazuje mobilita studentů výrazně stoupající tendenci – zvyšují se počty vyjíždějících i příjezdějících studentů. Současně roste i průměrná délka studijních pobytů, které čeští studenti realizují v zahraničí – ze 4,7 měsíců v roce 1998/1999 na 5,7 měsíců v roce 2001/2002.

Tabulka č. 4:

Mobilita studentů	1998/1999	1999/2000	2000/2001	2001/2002
Vyjíždějící studenti	879	1 249	2 001	2 533
Příjezdějící studenti	243	461	552	732

Ze statistických údajů o mobilitách studentů vyplývá, že vyjíždí více žen (57 %) než mužů, průměrný věk vyjíždějících studentů je 23 let a průměrná délka ukončeného studia před výjezdem do zahraničí je 3,4 let. Nejčastěji se mobilít účastní studenti magisterských studijních programů. Studijní pobyty probíhají převážně v angličtině (cca 56 % pobytů), dále v němčině (27 %) a ve francouzštině (11 %).

Nejpopulárnějšími cílovými zeměmi českých studentů jsou Německo, Francie a Velká Británie – v těchto 3 zemích bylo realizováno 53 % všech mobilit studentů. Mezi další oblíbené destinace mobilit studentů patří Španělsko, Finsko a Rakousko. Graf viz příloha č. 2.

Mezi nejčastější obory studované v zahraničí patří cizí jazyky a filologie (14,4 %), obchodní studia

a management (13,7 %) a inženýrství a technologie (13,3 %).

Rozdíly mezi počty studentů vysílaných jednotlivými školami jsou velké, největší počet studentů vysílají především školy s více obory, které mají velký počet partnerských škol v zahraničí a dobře fungující zahraniční oddělení s dostatečným personálním obsazením. Nejvíce studentů vysílá UK v Praze, MU v Brně a ČVUT v Praze.

Poměr vyjíždějících a příjezdějících studentů je cca 3:1. Nižší zájem zahraničních studentů o studium v ČR je způsoben především nedostatečnou informovaností zahraničních studentů o možnostech studia v ČR, nedostatečnou nabídkou studijních programů v cizích jazycích, nepřipraveností některých vysokých škol a fakult přijmout zahraniční studenty a komplikovanými administrativními procedurami při získání víza za účelem studia. Zájem zahraničních studentů je obecně nízký ve vztahu ke všem kandidátským zemím (výjimku tvoří pouze Malta, která má více příjezdějících studentů než vyjíždějících). Průměrný poměr vyjíždějících a příjezdějících studentů u kandidátských zemí v roce 2001/2002 činil 4,1:1. Nejvíce zahraničních studentů směřuje do Polska a Maďarska, ČR je na třetím místě.

Zahraníční studenti příjezdějí do ČR nejčastěji z Německa, Velké Británie, Francie, Španělska a Finska. Nejvíce studentů přijímají následující školy: UK v Praze, ČVUT v Praze, VŠE v Praze a MU v Brně.

V roce 2001/2002 se programu zúčastnilo celkem 1,1 % všech českých vysokoškolských studentů, průměr členských zemí EU byl přitom 0,8 % a kandidátských zemí 0,4 %.

Tabulka č. 5:

Mobilita studentů – cílové země – vyjíždějící studenti																
Země	AT	BE	DK	DE	ES	FR	GR	IT	IRL	LU	NL	PT	SE	FI	UK	Celkem
1998/1999	75	36	23	238	54	98	10	29	2	0	55	32	35	34	158	879
1999/2000	91	49	29	298	95	141	33	47	18	0	70	56	56	67	199	1249
2000/2001	142	74	52	532	152	281	33	78	30	2	112	78	74	113	248	2001
2001/2002	143	93	56	739	196	334	49	118	29	2	128	114	103	155	274	2533
Celkem	451	252	160	1807	497	854	125	272	79	4	365	280	268	369	879	6662

Tabulka č. 6:

Mobilita studentů – příjíždějící studenti																
Země	BE	DK	DE	GR	ES	FR	IRL	IT	LU	NL	AT	PT	FI	SE	UK	Celkem
1998/1999	14	3	46	0	17	37	2	11	0	14	7	10	21	15	46	243
1999/2000	17	8	81	10	47	69	9	15	0	31	14	16	54	19	71	461
2000/2001	22	11	117	20	62	63	15	34	0	34	20	15	53	13	73	552
2001/2002	28	10	139	32	84	107	14	50	0	35	24	44	62	30	73	732
Celkem	81	32	383	62	210	276	40	110	0	114	65	85	190	77	263	1988

Vliv mobility na zaměstnanost jednotlivců a profesní vývoj a růst. Rozvoj jazykových, komunikačních, adaptačních schopností a mezikulturních dovedností

Mobility studentů přispívají celkově ke zvýšení kvalifikace studentů (oborově, jazykově, zkušeností z práce v mezinárodních týmech apod.) včetně toho, že zlepšují komunikační a adaptační schopnosti. Studenti, kteří se zúčastní zahraničních mobilit, patří mezi nejlépe zaměstnatelné studenty. Je to dáno nejen rozvojem jazykových dovedností a rozvojem osobnosti během mobilit (sebevědomí, schopnost samostatného vystupování, schopnost týmové práce, schopnost pracovat a myslet v cizím jazyce), ale následně větším studijním nasazením po absolvování zahraničního pobytu. Zřetelný je jejich vyšší rozhled, komunikační schopnosti, sebejistota, schopnost adaptace v novém prostředí, řešení problémů v zaměstnání, ale i v životě. Lépe řeší také nové či krizové situace. Zahraniční zkušenost je motivuje, že v mnoha případech hledají a nacházejí další možnost studia či praxe v zahraničí. I podle zpráv studentů je pobyt na zahraniční univerzitě klíčovým faktorem při ucházení se o zaměstnání, studenti mají velké výhody. Vynikající jsou pobyty spojené s praxí, tzn. např. po tříměsíčním pobytu SOCRATES/Erasmus studenti absolvují na základě doporučení zahraniční vysoké školy praxi. Potencionální zaměstnavatelé preferují téměř vždy tyto získané zkušenosti, a studenti programu SOCRATES/Erasmus mají větší šanci se uplatnit. Zcela markantní je názor absolventů VŠE v Praze s absolvovaným studijním pobytem na zahraniční škole. Na základě studia v zahraničí mají prokazatelně vyšší šance získat zaměstnání, zvláště u zahraničních firem působících v ČR, ale nejen u nich. Tito studenti získávají kontakty na zahraniční firmy, u nichž pak ještě během studia absolvují krátko-

dobé praxe. Není též výjimkou, že po ukončení studia na domácí univerzitě odjíždějí za dalším studiem či prací do zahraničí. Zde však nutno postavit otázku tzv. „odlivu mozků“, který svým důsledkem nevrací do vlasti, státem vložený kapitál, pokud jej lze vůbec vrátit. V uměleckých oborech přímý kontakt s kulturním a uměleckým prostředím má pro mladé umělce velký vliv na rozvoj komunikačních a manažerských schopností, asertivního chování a jazykových znalostí, které budou potřebovat po ukončení školy při rozvíjení své umělecké kariéry. U studentů umělecké školy je tento pozitivní vliv obzvláště markantní, neboť mají často problémy s komunikací s okolím. Zkušenost zahraničního pobytu je přínosná – studenti profesně směřují přirozeně k budoucí spolupráci na mezinárodních uměleckých projektech.

Analýza závěrečných zpráv studentů

- Největší počet účastníků absolvoval pětíměsíční studijní pobyt, následovala stáž v délce tří měsíců a na třetím místě byl čtyřměsíční pobyt. Většina studentů považovala délku pobytu za přiměřenou (70 %), za příliš krátkou ji považovalo 30 % studentů a pouze jednomu studentovi se délka zdála příliš dlouhá.
- Mezi největšími motivačními faktory studenti uváděli získání zkušeností (89 %), možnost poznání sociálního a kulturního prostředí hostitelské země (49 %) a profesní plány (40 %). 27 % studentů motivovalo poznání akademického prostředí hostitelské vysoké školy, 9 % zdokonalení v cizím jazyce a 7 % přátelé žijící v zahraničí.
- Studenti nejčastěji uváděli, že získali obecné informace o možnosti studovat v zahraničí na zahra-

ničním oddělení domácí vysoké školy (51 %) a od ostatních studentů (47 %). Vyučující informovali 17 % účastníků pobytu, 15 % studentů získalo informace z internetu a 5 % z jiných zdrojů.

- Nejlépe účastníci programu hodnotili integraci mezi švédské studenty (průměrná známka 4,3³⁾). Na druhém místě byla hodnocena integrace mezi studenty holandské a francouzské. Integrace mezi ostatní studenty byla v Německu, Velké Británii a Irsku hodnocena známkou 4. Průměrně účastníci zhodnotili integraci mezi studenty hostitelské země známkou 3,7.
- Nejčastěji pomohla studentům zajistit ubytování hostitelská vysoká škola (56 %), dále studentská ubytovací kancelář nebo organizace (18 %). Třetím nejčastějším způsobem hledání ubytování bylo hledání s pomocí známých či příbuzných (7 %). Přes soukromý trh si ubytování zajistilo 6 % studentů a pomocí zahraničního oddělení domácí vysoké školy 5 % účastníků programu.
- Nejpočetnější kategorii tvořili studenti, kteří před pobytem neměli žádné znalosti jazyka hostitelské země (35 %). Byli to většinou studenti, kteří odjeli do zemí s méně rozšířenými jazyky. Druhou největší skupinou byli účastníci, kteří před pobytem hovořili na průměrné úrovni (33 %). Nadprůměrnou znalost jazyka uvedlo 14 % studentů. Po absolvování pobytu nejčastěji studenti hodnotili své znalosti jako nadprůměrné (49 %). Studenti, kteří neměli ani základy jazyka hostitelské země se naučili jeho nezbytným základům. V průměru se znalost jazyka zlepšila o jednu jazykovou úroveň.
- Průměrné měsíční náklady ve všech zemích činily 500 €. Mezi jednotlivými zeměmi byly značné rozdíly. K dražším zemím patřila Velká Británie (587 €), Holandsko (566 €), Švédsko (544 €), Finsko (543 €), Irsko (538 €) a Francie (538 €). Nejmenší náklady měli studenti v Portugalsku (417 €) a také v Řecku (443 €).
- Akademický přínos byl studenty nejlépe hodnocen ve Švédsku a v Rakousku (známka 4,6). Nadprůměrné hodnocení dosáhlo též Německo

(4,4), Holandsko (4,1), Finsko (4) a Irsko (4). Nejhorší byl akademický přínos hodnocen v Itálii (2,9) a v Řecku (3).

- Osobní přínos byl ve všech zemích hodnocen velmi kladně. Studenti v průměru označkovali osobní přínos stupněm 4,6. Většina účastníků programu (72 %) ohodnotila osobní přínos nejlepší známkou 5. Mezi jednotlivými zeměmi byly jen nepatrné rozdíly. Nejlépe studenti hodnotili osobní přínos ze studijního pobytu ve Finsku a Rakousku.
- Většina respondentů (86 %) se s žádnými závažnými problémy během pobytu nesetkala. 14 % studentů uvedlo, že se během zahraniční stáže vyskytly závažné problémy, a to nejčastěji s ubytováním, povolením k pobytu či prodloužením víza. Mezi další problémy patřil nedostatek financí, a to zejména na začátku pobytu, a nerealizování předmětů, které byly vypsány.
- Celkově byl studijní pobyt ve všech zemích hodnocen velmi kladně a dostal průměrnou známku 4,5. Nejlépe studenti hodnotili studijní pobyt v Dánsku. Dalšími nejlépe hodnocenými zeměmi byly Holandsko, Rakousko, Německo a Francie. Celkové hodnocení ve všech zemích bylo vyrovnané a nejčastěji užívanou známkou byla 5 (54 %), tedy nejvyšší hodnocení.

Závěr

Program SOCRATES/Erasmus svým naplňováním přinesl širokou škálu změn a nových vývojových trendů nejen ve vyučovacím procesu, ale také v managementu a politice. Internacionalizace zejména urychlila proces kompatibility kreditů na evropské úrovni, implementaci kreditového systému (ECTS), rozšířila programy vyučované v anglickém jazyce. Dala také větší prostor mezinárodní spolupráci v intenzivních programech (IP) a přispěla ke srovnávání studijních programů ve stejných oborech. Naplňování institucionálních kontraktů (IC) umožňuje sjednotit spolupráci a využívá dohod na úrovni mobilit (SM, TM) i projektů (CDI, CDA) ke zvýšení prestiže vysoké školy. Tato spolupráce rovněž poskytuje zdroj informací o mezinárodní orientaci jednotlivých fakult. Vysoké školy uvítaly nárůst partnerských aktivit a preferují následně zejména kontakty s několika ustálenými

³⁾ Stupnice 1-5, 1 = žádný, špatný, 5 = výborný

a trvalými partnery, kteří mají obdobné studijní programy. Program SOCRATES/Erasmus vede také k rozšiřování pohledu na okolní svět, i k poznání odlišných přístupů, zavedení vlastního kreditového systému kompatibilního s ECTS. Implementací ECTS je podporováno rozšíření nabídky studia pro zahraniční studenty – akreditovaného v Aj. Administrativní systém zavedený v programu SOCRATES/Erasmus (užívání Learning agreement apod.) napomáhá při managementu a realizaci dalších výměnných aktivit. Spolupráce probíhá v řadě oblastí, projekty v rámci programu závisí na aktivitě a schopnostech akademických pracovníků jednotlivých fakult, kteří iniciují uzavření bilaterálních kontraktů a spolu s koordinátory programu vyhledávají partnery pro možnou spolupráci. V neposlední řadě navázání osobních kontaktů s pracovníky zahraničních institucí usnadňuje spolupráci na všech úrovních.

Velmi důležitým hodnotícím měřítkem jsou účastníci mobilit (SM a TM), kteří v tomto případě fungují jako ukazatelé změn. Zájem studentů o studium v zahraničí má v České republice jednoznačně stoupající tendenci vzhledem k širokým možnostem využití získaných zkušeností. Přínos je zřejmý nejen v oblasti jazykových znalostí a v adaptibilitě studentů v novém prostředí, ale též v přenášení zkušeností do domácího prostředí. Stejně tak i přijímací vysoká škola je obohacena o přítomnost zahraničních studentů z těchto zemí. Formulace institucionálního kontraktu (IC) přinutila víceméně příslušné akademické pracovníky k zamyšlení nad strategií zahraničních styků. Existence programu a aktivity některých jeho akterů přiměly vedení univerzity k personálnímu rozšíření zahraniční kanceláře a také k tomu, že vedení univerzity se zabývá více zahraničními styky než v minulosti, a to ze zcela odlišného zorného úhlu (důraz na studenty).

Koncem října roku 2002 dosáhl počet studentů EU, kteří se zúčastnili projektu SOCRATES/Erasmus, neuvěřitelného počtu 1 000 000. Pravdou však zůstává fakt, že počet studentů programu SOCRATES/Erasmus již více let stagnuje, a zvláště reciproční výměna, zejména ve vztahu k nástupnickým zemím, je často kritizována. Také restriktivní opatření Velké Británie, která omezuje studijní místa pro studenty SOCRATES/Erasmus, pokud není reciprocita, je závažnější. Při podrobnějším posouzení má program i další deficity. Na jedné straně v mnoha zemích chybí zájem využít veškerá nabíže-

ná místa, zatímco ostatní, převážně vysoké školy ve východoevropských státech, neposkytují dostatek informací o možnostech studia v jejich zemích pro přichozí studenty. Problémy se vyskytují také v integraci studentů s lokálním studentským životem během jejich zahraničního pobytu. Zahraniční student zůstává v mnohých případech uzavřen sám se sebou, těžko nalézá přístup k domácím studentům, a tím je limitován také kulturně. Zde leží velká váha na přijímacích i vysílajících školách, aby organizovaly tyto aktivity formou orientačních týdnů, nebo u vysílajících škol setkáním s bývalými i budoucími studenty programu SOCRATES/Erasmus.

Faktem také zůstává skutečnost, že stále více a více studentů, pokud to jejich finanční situace dovolí, bude chtít studovat mimo Evropu. Zde stojí za úvahu zařadit jako jednu část programu, často diskutovaný plánovaný koncept ERASMUS World. Bylo by rovněž nanejvýš výhodné, aby všechny vzdělávací programy směřovaly do třetích zemí (tj. do zemí účastných v programech EU–USA, EU–Kanada, Asia–Link, ALFA, Tempus) a byly zahrnuty ve vzdělávacím rámcovém programu EU. Poznání rozdílných vzdělávacích forem a systémů by mělo být jedním z hlavních cílů tohoto programu. Prioritou bude zajisté srovnávání mezi vzdělávacími programy, ne však sjednocení studijních programů. Při řešení problémů kompetencí v autonomních regionech a zemích je třeba podpořit kulturní i jazykovou rozličnost.

Ideálním stavem by však bylo, aby studenti mohli studovat v zahraničí dvakrát během svého studia. Jednou během bakalářského studia a podruhé při magisterském nebo doktorském studiu.

Bez mobilit učitelů nebude žádný vývoj směrem k tzv. „evropskému vysokoškolskému prostoru“! Zde vystupuje opět otázka podstatně vyššího financování pro tento druh aktivit. Minulost ukázala, že studentská mobilita je srdcem celého programu SOCRATES/Erasmus, i když byla velká politická vůle dát větší důležitost mobilitám učitelů, společným projektům a zejména k vývoji kurikula nebo intenzivním programům. Požadavkem do budoucnosti zůstává na prvním místě podpora zejména mobilit učitelů, která musí být jedním ze základních kamenů spolupráce mezi školami. Tento proces současně podporuje mobility studentů. Totéž platí pro modelové projekty společných kurikulů a dvojíých diplomových programů.

Díky naplňování Boloňského procesu budou vysoké školy nejdůležitějším aktérem evropského sjednocujícího procesu a mezinárodní spolupráce. Na tomto základě se musí dát větší váha než doposud výuce jazyků a nesmí být omezena jen na jazykovou přípravu

a podporu studentských a učitelských mobilit. Toto by mělo být pevně zakotveno a definováno v každém Evropském politickém prohlášení (EPS) s přesnou definicí jazykové politiky jednotlivé školy. Možná i s přesným odkazem na institucionální jazykový plán.

SWOT ANALÝZA Programu SOCRATES/Erasmus

Silné stránky - S	Slabé stránky - W
<ol style="list-style-type: none"> 1. Program SOCRATES/Erasmus patří na většině vysokých škol k nejdůležitějším nástrojům pro jejich internacionalizaci. 2. Stoupající tendence zájmu studentů ČR o studium v zahraničí. 3. Nárůst počtu mobilit studentů od roku 1998/1999 průměrně 42 % ročně, největší nárůst 1999/2000 a 2000/2001 byl 60,8 %. 4. Vyrovnané čerpání prostředků na mobility. 5. Vynikající jazyková připravenost českých studentů vyjíždějících do zahraničí. 6. Možnosti využití přípravných jazykových kurzů (ILPC). 7. Internacionalizace urychluje proces kompatibility kreditů (ECTS). 8. ECTS slouží také pro jiné studentské výměny v rámci jiných programů. 9. Růst počtu mobilit učitelů od roku 1998/1999 průměrně 30 % ročně, největší nárůst 1999/2000 a 2000/2001 byl 56 %. 10. Prohlubuje spolupráci ve výukové a výzkumné činnosti. 11. Velká flexibilita studijních programů. 12. Přenášení zkušeností do domácího prostředí. 13. Rozšíření programů vyučovaných v anglickém jazyce. 14. Naplňováním institucionálních kontraktů (IC) se zvyšuje prestiž vysoké školy. 15. Mezinárodní aktivity jsou součástí hodnocení pracovišť na úrovni fakult i celé vysoké školy. 16. Výsledky jsou součástí výročních zpráv. 17. Rozšíření spektra spolupracujících zemí. 18. Personální rozšíření zahraniční kanceláře. 19. Následné kontakty vysokých škol se zahraničními firmami a možnost absolvování praxí. 20. Předností zavedení Dodatku k diplomu (DS) a Erasmus University Charter (EUC). 21. Dle názorů studentů nebyly shledány žádné podstatné rozdíly ve fungování českého programu SOCRATES/Erasmus. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Malá recipocita vyjíždějících a přijímaných studentů ve vztahu k zemím, kde probíhá vyučování v angličtině (Velká Británie, Švédsko). 2. Malý počet přijíždějících studentů (2-3 %) oproti řadě zemí EU. 3. Malá jazyková připravenost pro studium ve frankofonní oblasti (již ze středních škol). 4. Zájem zahraničních uměleckých škol převyšuje možnosti rozšiřování aktivit na českých vysokých školách uměleckého zaměření. 5. Potíže organizačního charakteru (víza, povolení, pojištění, překlady). 6. Nedostatečné finanční prostředky na dofinancování pobytu z rodiny. Doplatky se pohybují v průměru okolo 30 000,- Kč. Výzkum uvádí, že třetině vyjíždějících studentů pokryje grant 90 % nákladů, další třetině pouze 70 %. 7. Téměř 60 % studentů deklaruje, že zahraniční pobyt způsobil zpoždění studia na domácí vysoké škole. 8. Časté problémy s ubytováním zahraničních studentů v České republice. 9. Na mnohých vysokých školách malá informovanost o programu SOCRATES/Erasmus. 10. Malé zapojení do projektů vývoje učebních osnov (CD) a tematických sítí (TN) – často pouze jako spolupracující partner. 11. Problémy v rovině sociální při zajišťování ubytování na školách v Itálii, Španělsku, Irsku a Belgii; finanční náročnost na ubytování ve vybraných zemích, resp. aglomeracích. 12. Problémy s plnohodnotným uznáváním kreditů (ECTS). Belgie se jeví jako problémová destinace. 13. Velká závislost na aktivitě jednotlivců. 14. Nedostačující finance pro učitelské mobility zejména pro výjezdy do Velké Británie a Skandinávie. 15. Nedostatečné jazykové vybavení českých učitelů.

<ol style="list-style-type: none"> 22. Nárůst počtu podaných institucionálních kontraktů (IC) mezi roky 1997-2001 činil 23 %. 23. Dává prostor k mezinárodní spolupráci v intenzivních programech (IP). 24. Inovace kurikulů a jejich kompatibilita. 25. Komplexní péče o handicapované studenty a pedagogy univerzit. 26. V podmínkách ČR představuje program SOCRATES/Erasmus největší, nejucelenější program výměny studentů s jasnými pravidly a dostatečným finančním zajištěním, v rámci programu se realizuje 1/3 veškeré mobility studentů. 	<ol style="list-style-type: none"> 16. Mobilita učitelů není v řadě případů řádně oceněna. 17. Nedostatečná koordinovanost a časté změny koncepčních dokumentů EU. 18. Pozdní zasílání prostředků na centralizované a decentralizované aktivity programu. 19. Nutnost zálohování aktivit z institucionálních zdrojů. 20. Pravidla pro účtování finančních prostředků, která nejsou kompatibilní s účetními pravidly vysokých škol. 21. Nedostatek administrativních pracovníků na vysokých školách. 22. Špatné plánování a příprava výjezdů. 23. Nedodržování struktury Evropských politických prohlášení (EPS) ze strany předkladatelů. 24. Preference kontaktů s ustálenými partnery je limitující. 25. Institucionální kontrakt (IC) nenapomáhá na poli pedagogických aktivit. 26. Statistika ukazuje malý počet vyjíždějících studentů (4 %) z celkového počtu studentů českých vysokých škol. 27. Opožděné platby ze strany EU. 28. Rozdílné účtovací období (akademický rok pro finanční prostředky z rozpočtu programu SOCRATES/Erasmus a kalendářní rok pro dotaci MŠMT), nutnost vedení dvou různých účtů v odlišných měnách, finanční ztráty při převodu CZK na EUR a přidělování dotací MŠMT po měsíci.
--	---

Příležitosti - O	Ohrožení - T
<ol style="list-style-type: none"> 1. Adaptabilita studentů v cizím prostředí. 2. Příležitosti pro handicapované studenty. 3. Obohacení vysoké školy o přítomnost zahraničních studentů. 4. Příležitosti při společné dopravě a ubytování. 5. Po rozšíření EU bude zájem o oboustranné mobility mezi zeměmi střední a východní Evropy. 6. Naplňování přináší širokou škálu změn a nových vývojových trendů ve vyučovacím procesu, ale také v managementu a politice. 7. Příležitost pro ženskou část vysílaných učitelů. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Malý zájem o studium v zahraničí mezi studenty s průměrnými výsledky studia. 2. Jazyková nepřipravenost studentů (i v anglickém jazyce) přijíždějících z Itálie, Španělska a Řecka. 3. Zájem vysokých škol ve Velké Británii pouze o diplomanty a doktorandy. 4. Odliv „elitních“ studentů na zahraniční vysoké školy a následný „odliv mozků“ na pracovní místa v zahraničí, který svým důsledkem nevrací do vlasti státem vložený kapitál. 5. Malá informovanost o kontaktech a projektech při spolupráci pouze na fakultní úrovni.

<ol style="list-style-type: none"> 8. Příležitost pro mladé akademické pracovníky a učitele. 9. Vytvoření podkladů pro tvorbu nových dokumentů vysokých škol a vytvoření strategie zahraničních styků. 10. Zlepšování situace při uplatnění absolventů. 11. Výsledky hodnocení realizace programu SOCRATES/Erasmus slouží jako zpětná vazba pro plánování a organizaci další spolupráce. 12. Univerzálnost použití zejména na uměleckých vysokých školách. 13. Příležitosti na studia zejména ve Francii, která je hodnocena jako velice progresivní. 14. Podpora spolupráce i v jiných programech tam, kde program SOCRATES/Erasmus nemůže být aplikován. 15. Rezervy ve fungování komunikace se zahraniční vysokou školou i mezi katedrami. 16. Vyrovnání rozdílů v míře spolupráce jednotlivých fakult. 17. Vytvoření databází problematických záležitostí. 18. Zachování informačních setkání pracovníků zahraničních oddělení. 19. Požadavek dosažení oborové a geografické rovnováhy s důrazem na rovnováhu oborovou. 20. Požadavek změny způsobu financování (jednotná období, měny, výkazy) a zejména zajištění včasného převodu prostředků. 21. Návrhy na vytvoření databáze problematických záležitostí. 22. Propojení s pobytem vlastních studentů na zahraničních univerzitách, resp. zprostředkování jejich pobytu tamtéž. 23. V malé míře je pomoc směřována ke kategorii neslyšících a také se speciálními vadami dislektickými. 24. Uskutečnění nového průzkumu s bývalými studenty SOCRATES/Erasmus zaměřený na sociální problematiku. 	<ol style="list-style-type: none"> 6. Velká časová vytíženost učitelů. 7. Nedostatečná koordinovanost koncepčních dokumentů EU, které vznikají z momentálních potřeb lidmi orientovanými na úzkou problematiku.
--	---